

Σειρά:

**ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ
ΚΑΙ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ**

Διευθυντές σειράς: **Μαρία Δημάση, Βασίλειος Μπάρος**

1

ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

**Προκλήσεις για την Παιδαγωγική
της Ετερογένειας**

Τιμητικός Τόμος
για τον Ομότιμο Καθηγητή
Σπύρο Χ. Πανταζή

Επιμέλεια:

Βασίλειος Μπάρος, Μαρία Δημάση

Θεοδώρα Γκαμπράνη, Γρηγορία-Καρολίνα Κωνσταντινίδου

ιδιάδραση

Σειρά:

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΣΤΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ

Διευθυντές σειράς: **Μαρία Δημάση, Βασίλειος Μπάρος**

ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

Προκλήσεις για την Παιδαγωγική
της Ετερογένειας

Τιμητικός Τόμος
για τον Ομότιμο Καθηγητή
Σπύρο Χ. Πανταζή

Επιμέλεια:

Βασίλειος Μπάρος

Μαρία Δημάση

Θεοδώρα Γκαμπράνη

Γρηγορία-Καρολίνα

Κωνσταντινίδου

 διάδραση

Βασίλειος Μπάρος

Μετασχηματιστικές μορφωτικές διαδικασίες και διαγενεακή
μετάδοση εμπειριών ζωής σε οικογένειες μεταναστών 283

Solvejg Jobst

Εκπαιδευτική Πολιτική και πρακτική στο πλαίσιο
της παγκόσμιας ανάπτυξης..... 325

Παντελής Γεωργογιάννης

Μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική..... 369

Χαρίλαος Ζάραγκας

Σκέψεις για την εκπαίδευση μαθητών
με μεταναστευτικό υπόβαθρο στην Ελλάδα..... 389

Μαρία Δημάση

Λέξεις της ελληνικής μυθολογίας στη ρωσική γλώσσα:
διαπολιτισμική πλαισίωση της εκμάθησης
του λεξιλογίου στη διδασκαλία της ως ξένης γλώσσας
σε ετερόγλωσσους μαθητές..... 397

Θωμάς Μπαμπάλης & Κωνσταντίνα Τσώλη

Ενισχύοντας τη Συναισθηματική Νοημοσύνη
και τη σχολική επίδοση των αλλοδαπών μαθητών
μέσω ενός προγράμματος κοινωνικής και συναισθηματικής
μάθησης: πειραματική προσέγγιση..... 417

Λέξεις της ελληνικής μυθολογίας στη ρωσική γλώσσα: διαπολιτισμική πλαισίωση της εκμάθησης του λεξιλογίου στη διδασκαλία της ως ξένης γλώσσας σε ετερόγλωσσους μαθητές

Μαρία Δημάση¹

Εισαγωγή

Η εργασία με τίτλο *Λέξεις της ελληνικής μυθολογίας στη ρωσική γλώσσα: η συμβολή τους στη διαπολιτισμική πλαισίωση των στόχων της εκμάθησης του λεξιλογίου κατά τη διδασκαλία της ως ξένης γλώσσας σε ετερόγλωσσους μαθητές* στοχεύει στην αξιολόγηση της συμβολής των γλωσσικών δανείων και ειδικότερα λέξεων της ελληνικής μυθολογίας στην κατάκτηση του λεξιλογίου κατά τη διδασκαλία της ρωσικής γλώσσας ως ξένης².

1. Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Διδακτικής γλώσσας και λογοτεχνίας στην Ελλάδα και στον παρευξέινιο χώρο. Τμήμα Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνων Χωρών, Δ.Π.Θ.

2. Ευχαριστώ τον Ελευθέριο Χαρατσίδα, Επίκουρο Καθηγητή στο Τμήμα Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνων Χωρών του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης και τη Σουζάνα Γκιουρτζίδα, κάτοχο Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης του ιδίου Τμήματος, για τη βοήθειά τους.

Η γλώσσα προσδιορίζεται πλέον ως μία επικοινωνιακή πράξη που λειτουργεί σε συγκεκριμένες συνθήκες και επικοινωνιακά συμφραζόμενα τα οποία (δια)πραγματεύεται. Είναι όρος ταυτότητας και ποιότητα σκέψης, ένα οντολογικό, ιστορικό, πολιτισμικό και αξιακό γεγονός (Μπαμπινιώτης 2006) που εξελίσσεται στο πλαίσιο και της εξωγλωσσικής πραγματικότητας (Συμεωνίδου-Χριστίδου 2009: 71). Αποτελεί «*σύμβολο και οδηγό για τον πολιτισμό*» (Sapir 1985: 162). Με άλλα λόγια, η σχέση γλώσσας και πολιτισμού είναι αμφίδρομη, διαλεκτική και σημαντική για τη διαμόρφωση των κοινωνικών ταυτοτήτων (Wenying 2000: 328-334).

Το λεξιλόγιο είναι πολιτισμικό προϊόν. Οι λέξεις, σύνθετες δομές στο πλαίσιο ενός διαρκώς εξελισσόμενου και αναπτυσσόμενου δικτύου σχέσεων και στο επίπεδο των διατιθέμενων συνυποδηλώσεων (Παραδιά, Μήτσης 2011: 7), ως φορείς σημασιών και πολιτισμικού φορτίου (Καραδήμος, Μήτσης 2007: 35, Γεωργαντίδου 2009: 44-45), ενσωματώνουν ανάλογα σημασιόμενα συνδεδεμένες άμεσα με ιστορικά και πολιτισμικά συμβάντα που επηρεάζουν τον χώρο της γλώσσας και υφίστανται σημασιολογική εξέλιξη (Γεωργαντίδου ό.π.) Την έρευνα ενδιαφέρουν ιδιαίτερα λέξεις των οποίων τα σημασιόμενα συνδέονται με τον πολιτισμό και έχουν συχνή εμφάνιση στο λόγο, καθώς θεωρούνται ως κομβικά σημεία για την οργάνωση (και τη διδασκαλία) πολιτισμικών πεδίων (Werzbicka 1997).

Το λεξιλόγιο μιας γλώσσας είναι η περιοχή όπου το φαινόμενο του δανεισμού είναι εμφανές και παρατηρήσιμο (Παπαναστασίου 2001: 45) (και επομένως διδακτικά αξιοποιήσιμο). Ο δανεισμός λέξεων από μία γλώσσα σε μία άλλη ουσιαστικά συνιστά διαδικασία αλληλεπίδρασης των πολιτισμών, αφού εγγράφονται και στις δύο γλώσσες και αποτελούν μέρος της κουλτούρας τους μέσα από ποικίλους τρόπους προσαρμογής –φωνητικά και μορφολογικά– και σημασιολογικών διακυμάνσεων (ό.π., Μπακάκου Ορφανού 2003: 157-158).

Η διδασκαλία και η καλλιέργεια του λεξιλογίου είναι ιδιαίτερα σημαντικές στην εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας³, αφού αποτελούν τη

3. Η γνώση μιας λέξης προκύπτει ως αποτέλεσμα μιας απαιτητικής και στοχευμένης διδακτικής διαδικασίας. Βλ. ενδεικτικά: Alqahtani 2015: 21-34,

βάση για την κατάκτηση της γλωσσικής και, κυρίως, της επικοινωνιακής ικανότητας⁴. Οι διδακτικές προσεγγίσεις, που κατά περίπτωση επιλέγονται, θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη ότι με αφετηρία τη γλώσσα οι διδασκόμενοι/ες, εκτός από την ικανοποίηση των προαναφερθέντων γνωστικών στόχων, κατανοούν και άλλους πολιτισμούς (Χριστοδούλου 2003: 23), ειδικότερα μέσω των δάνειων λέξεων. Πρόκειται για συνεπαγωγές χρήσιμες στην εκπόνηση προγραμμάτων γλωσσικού γραμματισμού στις ξένες γλώσσες (Συμεωνίδου Χριστίδου 1998: 166).

Στη συγκεκριμένη εργασία μελετάται ένα μέρος των ελληνικών δανείων στη ρωσική γλώσσα (Γκιουρτζίδη 2004), οι λέξεις από την ελληνική μυθολογία, με κριτήριο τη διαχρονική χρήση τους στη σύγχρονη ρωσική και την ταυτόχρονη λειτουργία τους ως γλωσσικών σημείων που μεταφέρουν ένα ιδιαίτερο πολιτισμικό περιεχόμενο από την ελληνική στη ρωσική και μέσω της δεύτερης σε όλες τις άλλες (μητρικές) γλώσσες όσων τη διδάσκονται ως δεύτερη ή ξένη.

Επιλέξαμε να εντοπίσουμε και να σχολιάσουμε τις λέξεις σε λεξικά που καταγράφουν τη σύγχρονη ρωσική γλώσσα και σε αντίστοιχα ελληνικά, επειδή εξορισμού αυτά, ανάλογα με το είδος τους, παραθέτουν το σύνολο των λέξεων κάθε γλώσσας (Βάμβουκα 2009: 129-149).

Συγκεκριμένα, τα λεξικά της ρωσικής γλώσσας στα οποία εντοπίστηκαν οι λέξεις που θα παρουσιαστούν είναι:

1. Большой Толковый словарь русского языка / Под ред. Кузнецова С. СПб.: Норинт, 2001.

2. Крысин, Л. П. Толковый словарь иноязычных слов [Текст] / Л.П.Крысин. – М.: Русский язык, 2002.

Βάμβουκας 2001: 144-154, Ευθυμίου 2013: 34-36, Graves 2006: 12, Read 2002: 303-320.

4. Στις θέσεις της σύγχρονης γλωσσοδιδακτικής καταγράφονται απόψεις οι οποίες θεωρούν το λεξιλόγιο –και κατά συνέπεια τη διδασκαλία/εκμάθησή του– ως πολύ σημαντικό τομέα του γλωσσικού φαινομένου, καθιστώντας τη διδασκαλία της γραμματικής διδακτικά συμπληρωματική με σημείο αναφοράς τις λεξιλογικές δομές. Βλ. Μήτσης 2009: 15, Μήτσης 2012: 231, Παράδια et al. 2012: 1068-1080.

Τα ελληνικά λεξικά που χρησιμοποιήθηκαν είναι:

- Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής (1998), στην Εισαγωγή του οποίου ρητά αναφέρεται ότι: αποτελεί γλωσσικό υλικό που στοχεύει στην καταγραφή της σύγχρονης νεοελληνικής γλώσσας όπως μιλιέται από το μέσο Έλληνα, όπως γράφεται από τη νεοελληνική πεζογραφία, τον ημερήσιο και περιοδικό τύπο, όπως ακούγεται από το ραδιόφωνο και την τηλεόραση (Τζιβανοπούλου 1997).
- Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας (Μπαμπινιώτης 2002). Πρόκειται για λεξικογραφικό έργο όπου αποτυπώθηκαν με γνώση και με τόλμη η δύναμη, ο πλούτος και η πραγματικότητα της Νέας Ελληνικής γλώσσας (ό.π.: 7).

1.0 Σύνοψη ανασκόπησης της πορείας του δανεισμού της ρωσικής γλώσσας από την ελληνική

Οι δάνειες ελληνικές λέξεις αφορούν την ιστορία, την οικονομία, την επιστήμη, την τέχνη και στο σύνολό του όλον τον ρωσικό πολιτισμό. Οι απαρχές του δανεισμού ανάγονται στην εποχή του ελληνικού αποικισμού των παραλίων του Εύξεινου Πόντου, οπότε λέξεις και αντίστοιχα στοιχεία του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού εντάχτηκαν στη γλώσσα των ανατολικών Σλάβων (Виноградов 1978: 11).

Η σημαντικότερη επιρροή που δέχτηκε η γλώσσα της αρχαίας Ρους ήταν η επίδραση της ελληνικής. Η Ρωσία του Κιέβου διατηρούσε σημαντικές εμπορικές σχέσεις με το Βυζάντιο και η διείσδυση ελληνικών στοιχείων στο ρωσικό λεξιλόγιο είχε αρχίσει πολύ πριν την αποδοχή του χριστιανισμού στη Ρους (από τον 6^ο αιώνα) και εντάθηκε με την επίδραση του χριστιανικού πολιτισμού (τον 10^ο αι.), γεγονός το οποίο βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με τη μετάφραση και τη διάδοση των ελληνικών λειτουργικών βιβλίων (Успенский 2002: 49).

Ο κλήρος και η τάξη των ευγενών μάθαιναν την ελληνική και συνέβαλλαν στην επέκταση του δανεισμού με λέξεις από την ελληνική λογο-

τεχνική και φιλολογική κουλτούρα (Виноградов 1978: 24-25), δημιουργώντας —πρώιμα είναι αλήθεια— τις προϋποθέσεις ενός ουσιαστικού και διαρκώς εξελισσόμενου διγλωσσικού-διαπολιτισμικού διαλόγου.

Η περίοδος του εξευρωπαϊσμού της Ρωσίας (από το 2^ο μισό του 17^{ου} αιώνα) έφερε και δάνειες ελληνικές λέξεις από τους χώρους της επιστήμης και της τέχνης (Истрин 2003: 28-29) .

Οι λέξεις ελληνικής προέλευσης εξακολουθούν να δανείζονται στη ρωσική γλώσσα μέχρι σήμερα, κυρίως με τη λειτουργία της επιστημονικής ορολογίας ως μεταφραστικά δάνεια.

2.0 Λέξεις από την ελληνική μυθολογία στη ρωσική γλώσσα

Σε πολλά σύγχρονα λεξικά της ρωσικής γλώσσας⁵ καταγράφονται τα ελληνικά δάνεια και ανάμεσά τους σημαντικός αριθμός λέξεων που εντάσσονται στη θεματική κατηγορία: ελληνική μυθολογία. Πρόκειται για λέξεις που χρησιμοποιούνται από τους ρωσόφωνους στον καθημερινό βιωματικό λόγο, στη δημοσιογραφία, στην επιστήμη και στη ρωσική λογοτεχνία (κυρίως σε ποιήματα του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα) (Нейхардта 1987: 7).

Τα λεξικά της ρωσικής γλώσσας, τα οποία χρησιμοποιήθηκαν στην παρούσα εργασία, στα ερμηνεύματα αυτού του λεξιλογικού υλικού αναφέρονται στις πρωταρχικές κυριολεκτικές ή και μεταφορικές σημασίες τις οποίες δανείστηκαν από την ελληνική γλώσσα. Καταγρά-

5. 1. Толковый словарь русского языка, (А-Я), С.Ожегов (Tolkoviyslovar ruskogo yazyka), Ερμηνευτικό λεξικό της ρωσικής γλώσσας, Μόσχα, 1986. 2. Mandeson, *Σύγχρονο ρωσοελληνικό και ελληνορωσικό λεξικό* (επιμ. Κ. Ζουμπουλάκης, Αικ-Ζ. Κασίμοβα Ζοχρά). Αθήνα: Διαγόρας, 2007. 3. Толковый словарь иностранных слов в русском языке, (Tolkoviy slovar inostranich slov v russkom yazike), Ερμηνευτικό λεξικό ξένων λέξεων στη ρωσική γλώσσα, Σμολένσκ, 2000. 4. Универсальный орфографический словарь русского языка, (Universalniy orfografitseskii slovar ruskogo yazyka), Γενικό ορθογραφικό λεξικό της ρωσικής γλώσσας, Μόσχα, 2000.

φουν, επίσης, και τις σημασιολογικές διαφοροποιήσεις τόσο στη ρωσική όσο και σε άλλες γλώσσες, αφού οι λέξεις της ελληνικής μυθολογίας αποτελούν ευρύτερο κοινό γλωσσικό «τόπο».

Οι λέξεις που εντοπίστηκαν ταξινομήθηκαν σε θεματικές ομάδες και σημειώθηκαν οι σημασιολογικές ταυτίσεις με την αρχική κυριολεκτική σημασία στην ελληνική γλώσσα, καθώς και οι διευρύνσεις και οι στενώσεις στη ρωσική με σκοπό να αναδειχθεί ο ρόλος του συγκεκριμένου μυθολογικού λεξιλογίου στην καθημερινή επαφή του ρωσικού λαού με τον ελληνικό πολιτισμό αφενός και να διαπιστωθεί η δυνατότητα αξιοποίησής του στη διδασκαλία της ρωσικής ως ξένης γλώσσας αφετέρου. Στη συνέχεια ασχοληθήκαμε με τη σημασία των λέξεων στη ρωσική γλώσσα και τη σχέση των σημασιών με την ελληνική, προκειμένου να διαπιστωθεί το κοινό λεξιλογικό-πολιτισμικό φορτίο, με εξαίρεση τα μεταφραστικά δάνεια τα οποία αποτελούν αντικείμενο άλλης, εξειδικευμένης, εργασίας. Καταγράφηκαν, επίσης, και φρασεολογισμοί⁶ της ρωσικής οι οποίοι σημασιοδοτήθηκαν ως παγιωμένες εκφράσεις με τη χρήση λέξεων της ελληνικής μυθολογίας.

Οι λέξεις από την ελληνική μυθολογία στη ρωσική γλώσσα ταξινομούνται στις ακόλουθες θεματικές ομάδες:

- Πρόσωπα: ονόματα θεών, ημίθεων, νυμφών, ηρώων
- Μυθολογικά όντα: ζώα, τέρατα
- Φυτά
- Αντικείμενα
- Τόποι, γεωγραφικοί όροι
- Έννοιες
- Διάφορα.

6. Επιλέξαμε από τη σχετική ορολογία τη λέξη «φρασεολογισμός» επειδή χρησιμοποιείται κυρίως στη ρωσική βιβλιογραφία και μέσω αυτής διαδόθηκε στην Ευρώπη (βλ. σχετικά: Συμεωνίδης 2000: 16).

3.0 Τα ευρήματα

Πίνακας 1

ΠΡΟΣΩΠΑ: ΟΝΟΜΑΤΑ ΘΕΩΝ, ΗΜΙΘΕΩΝ, ΝΥΜΦΩΝ, ΗΡΩΩΝ κ.ά.			
Адонис	Άδωνις	кассандра	Κασσάνδρα
Аид	Αιδης	Κассиопея,	Κασσιοπεία
алконост,	Αλκυόνη	Клио	Κλειώ
амазонка	αμαζόνα	медея,	Μήδεια
Андромеда	Ανδρομέδα	Мельпомена	Μελπομένη
антей,	Ανταίος	менада,	Μαινάδα
аонида,.	Αονίδες	Клио	Κλειώ
Аполлон	Απόλλων	медея,	Μήδεια
аргонавты	Αργοναύτες	Мельпомена	Μελπομένη
Арей / Арес	Άρης	менада,	Μαινάδα
Ариадна,	Αριάδνη	Минос	Μίνωας
Артемида,	Άρτεμις	мойра	μοίρα/Μοίρα
Асклепий,	Ασκληπιός	Морфей	Μορφέας
Атлант	Άτλαντας	муза	Μούσα
Афина	Αθηνά	нарцисс	Νάρκισσος
Афродита	Αφροδίτη	наяда	Ναϊάς / Ναϊάδα
Ахилл, Ахиллес	Αχιλλέας	Немезида	Νέμεσις
Аяксы	Αίας	нереида	Νηρηίς / Νηρηίδα
Вакх	Βάκχος	Ника	Νίκη
борей	Βορέας	нимфа	Νύμφη
Гадес	Αδης	Одиссей	Οδυσσέας
Ганимед	Γανυμήδης	океан	Ωκεανός
Галатея,	Γαλάτεια	океаниды	Ωκεανίδες
Ганимед,	Γανυμήδης	ореада,	Ορειάδα
Геба	Ήβη	Орион	Ωρίων

Гелиос	Ἥλιος	Ορфей	Ορφέας
Гера,	Ἥρα	Πаллада	Παλλάδα
Геракл,	Ηρακλής	Пан	Παν
Гермес	Ερμής	Панацея	Πανάκεια
Гест	Ἡφαιστος	Пандора	Πανδώρα
Гя,	Γαία	Πенелопа	Πηνελόπη
гиады	Υάδες	Персей	Περσέας
гиацинт	Υάκινθος	Персефона	Περσεφόνη
гигант	γίγαντας	πιфия	Πυθία
Гименей,	Υμέναιος	Плеяды	Πλειάδες
гипнос	Ύπνος	Плутон	Πλούτωνας
данаида	Δαναΐδες	Плутос	Πλούτος
Даная	Δανάη	Полигимния	Πολυμνία
Дафна	Δάφνη	Посейдон	Ποσειδώνας
Дафнис	Δάφνις	Урапия	Ουρανία
Дедал	Δαίδαλος	фаэтон	Φαέθων
Деметра	Δήμητρα	Феб	Φοίβος
Демон	δαίμονας	фемида	Θέμις
Дионис	Διόνυσος	харита	Χάρις
дриада	Δρυάς	Харон	Χάρων/Χάροντας
Европа	Ευρώπη	циклоп	Κύκλωπας
Евтерпа	Ευτέρπη	Эвменида (ενικός)	Ευμενίδες (πληθυντικός)
Зевс	Ζευς	Эол	Αίολος
Зефир	Ζέφυρος	Эос	Ηώς
Икар	Ἴκαρος	Эрато	Ερατώ
Ирида	Ἴρις	Эриннии	Ερινύες
Калипсо	Καλυψώ	Эрос, Эрот	Ἔρωτας
Каллиопа	Καλλιόπη	эхо	Ηχώ

Πίνακας 2

ΜΥΘΟΛΟΓΙΚΑ ΟΝΤΑ – ΤΕΡΑΤΑ			
василиск гарпия гидра Горгона гриф дракон ехидна кентавр / центавр мегера	βασιλίσκος Άρπυια ύδρα/ νεροφίδα Γοργόνα γρύπας δράκοντας Έχιδνα Κένταυρος Μέγαιρα	медуза минотавр Пегас Питон сирена, сирин сфинкс сцилла харибда химера цербер	Μέδουσα Μινώταυρος Πήγασος Πύθωνας Σειρήνα Σφίγγα Σκύλλα Χάρυβδη Χίμαιρα Κέρβερος

Πίνακας 3

Πίνακας 4

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ		ΤΟΠΟΙ – ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΙ ΟΡΟΙ	
атлас палладий тирс эгида	άτλαντας παλλάδιο θύρσος αιγίδα	ад Академия аониды, ареопаг Аркадия Геликон, коцит лабиринт Лета Олимп Парнас Стикс Элизий, Элизиум эфир	Άδης/κόλαση Ακαδημία Αονία Άρειος Πάγος Αρκαδία Ελικών Κωκυτός λαβύρινθος Λήθη Όλυμπος Παρνασσός Στυξ Ηλύσια πεδία αιθήρ/αιθέρας

Πίνακας 5

Πίνακας 6

ΕΝΝΟΙΕΣ – ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ		ΔΙΑΦΟΡΑ	
ад ариаднин, Аριάδнина нить Αχιλλесова пята вакхический Бочка Данаид μиф μифология В объятиях Μορфея οδиссея Ящик Пандоры паника Προκрустовο ложе Между Сциллой и Харибдой Хаос Муки Τανταλα / τανταловы муки Под эгидой	Άδης/κόλαση Ο μίτος της Αριάδνης Αχίλλειος πτέρνα βακχικός Πίθος των Δαναϊδων μύθος μυθολογία Στις αγκάλες του Μορφέα οδύσσεια Το κουτί της Πανδώρας πανικός Προκρούστεια κλίνη Μεταξύ Σκύλλας και Χάρυβδης χάος Το μαρτύριο του Τάνταλου Υπό την αιγίδα	амброзия διонисии, Иппокрена κентавр, центавρ мусагет, музагет нектар пеан, пеон эолов Эреб	αμβροσία Διονύσια Ιπποκρήνη Κύπριδα Μουσηγέτης νέктар παιάνας αιολικός/ή/ό Έρεβος

Παρατηρούμε ότι ποσοτικά οι λέξεις της ελληνικής μυθολογίας στη ρωσική γλώσσα παρουσιάζουν τα εξής στοιχεία ανά θεματική ενότητα:

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΝΑΦΟΡΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΑ
ΠΡΟΣΩΠΑ: ΟΝΟΜΑΤΑ ΘΕΩΝ, ΗΜΙΘΕΩΝ, ΝΥΜΦΩΝ, ΗΡΩΩΝ κ.ά	118	65,6%
ΜΥΘΟΛΟΓΙΚΑ ΟΝΤΑ – ΤΕΡΑΤΑ	19	10,5%
ΕΝΝΟΙΕΣ – ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ	16	8,9%
ΤΟΠΟΙ – ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΙ ΟΡΟΙ	14	7,8%
ΔΙΑΦΟΡΑ:	9	5%
ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ	4	2,2%
ΣΥΝΟΛΟ	180	100%

Παρατηρήσεις-Διαπιστώσεις

Από την παρατήρηση και τη μελέτη σημαινόντων και σημαινομένων των λέξεων από την ελληνική Μυθολογία στη σύγχρονη ρωσική γλώσσα προκύπτουν οι ακόλουθες διαπιστώσεις:

Στο σύνολό τους σχεδόν οι μελετώμενες λέξεις μπορούν να χαρακτηριστούν ως άμεσα δάνεια.

Η κατηγορία Πρόσωπα: ονόματα θεών, ημίθεων, νυμφών, ηρώων κ.ά, παρουσιάζει πολύ υψηλό ποσοστό λέξεων. Εντοπίστηκαν οι Θεοί του Ολύμπου, εκτός από την Εστία. Η απουσία της αξίζει να σχολιαστεί, αφού έχει σημασιοδοτήσει λέξεις και φράσεις που αφορούν την κατοικία και μάλιστα ως βιωματικό χώρο των ανθρώπων.

Τελευταία σε αναφορές είναι η ενότητα Αντικείμενα, ενώ στη θεματική Διάφορα εντάξαμε λέξεις που ο αριθμός τους δεν επέτρεπε τη δημιουργία κατηγορίας.

■ Υπάρχει σημαντικός αριθμός λέξεων οι οποίες έχουν αποκλειστικά τη μυθολογική τους σημασία και μάλιστα αυτή ταυτίζεται και στις

δύο γλώσσες. Οι περισσότερες ανήκουν στην κατηγορία Πρόσωπα: ονόματα θεών, ημίθεων, νυμφών, ηρώων κ.ά (20) (π.χ. Παν, Παν). Αξιοσημείωτο είναι ότι η διαπίστωση αφορά και το σύνολο των φρασσεολογισμών που καταγράφηκαν και τις περισσότερες λέξεις στις κατηγορίες Έννοιες (5) (π.χ. паника, πανικός), καθώς και Αντικείμενα (3) (π.χ. тигрс, θύροςος). Σε κάποιες περιπτώσεις δίνονται περισσότερα στοιχεία άλλοτε στο ερμήνευμα στη ρωσική και άλλοτε στην ελληνική γλώσσα.

■ Για τις περισσότερες λέξεις υπάρχουν εκτός από τη μυθολογική και άλλες σημασίες, κυριολεκτικές και μεταφορικές.

Ειδικότερα:

1. Για τη μυθολογική σημασία σημειώνεται:

- ταύτιση ερμηνευμάτων και ίδια θέση –η 1^η σημασία και στις δύο γλώσσες στο 50% περίπου των λέξεων της κατηγορίας Πρόσωπα: ονόματα θεών, ημίθεων, νυμφών, ηρώων κ.ά και σε αρκετές της ενότητας Μυθολογικά όντα-τέρατα (11). Αξίζει να υπογραμμιστεί ότι στην πρώτη περίπτωση εντοπίστηκαν περισσότερες λεπτομέρειες σε λέξεις στα ρωσικά λεξικά (π.χ. атлант, Άτλαντας) και λιγότερες στα ελληνικά, ενώ στη δεύτερη κατηγορία αυτό συμβαίνει αποκλειστικά σε λήμματα των ρωσικών λεξικών.
- συμφωνία στο περιεχόμενο της ερμηνείας αλλά διαφορετική σειρά στη σημασία που σχετίζεται με τη μυθολογία. Στη συντριπτική πλειονότητα είναι 1^η η σημασία που σχετίζει τη λέξη με την ελληνική μυθολογία στα ρωσικά λεξικά, κυρίως στο πρώτο από αυτά που χρησιμοποιήθηκαν στην εργασία όταν η σύγκριση γίνεται με το Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής. Πολλές φορές στην περίπτωση αυτή, η σύνδεση της ελληνικής λέξης με το μυθολογικό της σημασιολογικό περιεχόμενο εντοπίζεται στην ετυμολογία της λέξης (π.χ. Панацея, π(Π)ανάκεια). Για τις ανάγκες της εργασίας χρησιμοποιήσαμε τα ερμηνεύματα αυτών των λέξεων από το Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας και διαπιστώσαμε ότι η σειρά τους ταυτίζεται με αυτή του πρώτου ρωσικού λεξικού (π.χ. Питон, (π)Πύθωνας).

2. Για τις άλλες σημασίες των λέξεων σημειώνουμε:

- ταύτιση ερμηνευμάτων στις δύο γλώσσες σε λέξεις των θεματικών Πρόσωπα: ονόματα θεών, ημίθεων, νυμφών, ηρώων κ.ά (7) (π.χ. кассандра, Κασσάνδρα), Μυθολογικά όντα-τέρατα (4) (π.χ. мегера, Μέγαιρα) και στη θεματική Τόποι-Γεωγραφικοί όροι (2) (π.χ. Геликон, Ελικών/ας)
- περισσότερες σημασίες για τις δύο προηγούμενες ενότητες με τη συντριπτική πλειονότητα των λέξεων της κατηγορίας Πρόσωπα: ονόματα θεών, ημίθεων, νυμφών, ηρώων κ.ά να αφορά την ελληνική γλώσσα (κυρίως με τα κύρια ονόματα ανθρώπων και αγίων-μαρτύρων της Ορθόδοξης Εκκλησίας και τις έννοιες των λέξεων στη χριστιανική ορθόδοξη πίστη, π.χ. Талия, Θάλεια, Вакх, Βάκχος, Психея, ψ(Ψ)υχή). Στη θεματική Μυθολογικά όντα-τέρατα οι περισσότερες σημασίες καταγράφονται στη ρωσική γλώσσα (π.χ. гарпия, Άρπυια)
- κάποιες από τις σημασίες που δεν συνδέονται άμεσα με την ελληνική μυθολογία είναι κοινές εν μέρει (π.χ. сатиρ, σ(Σ)άτυρος) και κάποιες εντελώς διαφορετικές (π.χ. Икар, Ίκαρος).

■ Υπάρχουν και λέξεις στις οποίες τα ρωσικά λεξικά αναφέρουν διαφορετικές εκδοχές για τη μυθολογική σημασία από αυτές των ελληνικών λεξικών που χρησιμοποιήθηκαν (π.χ. адонис, Άδωνις: ... φοινικικός θεός της βλάστησης...) και σπάνια σημασίες που δεν εντοπίσαμε ούτε στο Λεξικόν των Αρχαίων Μυθολογικών, Ιστορικών και Γεωγραφικών Κύριων Ονομάτων (Λωρέντη 1837) (π.χ. απολλон, Απόλλων: ... στην αρχαία ελληνική μυθολογία: θεός του ήλιου ..., της σοφίας, των χρησμών, θεός-πολεμιστής, προστάτης των τεχνών...).

■ Υπάρχει ένας σημαντικός αριθμός λημμάτων στα ρωσικά λεξικά, κυρίως στο 1^ο (Большой Толковый словарь русского языка / Под ред. Кузнецова С. СПб.: Норинт, 2001) για κάποια από τα οποία δεν υπάρχει μυθολογική σημασία σε κανένα από τα δύο σύγχρονα ελληνικά λεξικά και κάποιες δεν καταγράφονται καν στα λημματολόγια. Στη ρωσική γλώσσα διατηρούνται σημασίες που συνδέουν τις λέξεις με την ελληνική μυθολογία και τις εντοπίσαμε στο Λεξικόν των Αρχαίων

Μυθολογικών, Ιστορικών και Γεωγραφικών Κύριων Ονομάτων (ό.π.)
Οι δύο τελευταίες διαπιστώσεις αφορούν τις λέξεις:

ΛΕΞΕΙΣ ΜΕ ΜΥΘΟΛΟΓΙΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΣΤΑ ΡΩΣΙΚΑ ΛΕΞΙΚΑ	ΜΕ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΛΕΞΙΚΑ
Аркадия Гелиос Гименей Европа ехидна Зефир Парнас пеан, пеон Плутос селена Эрос, Эрот эфир эхо	Αρκαδία ή(Η)λιος υμέναιος Ευρώπη έχιδνα ζέφυρος Παρνασσός παιάνας πλούτος σ(Σ)ελήνη έ(Ε)ρως/τας αιθήρ/θέρας ηχώ

ΛΕΞΕΙΣ ΜΕ ΜΥΘΟΛΟΓΙΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΣΤΑ ΡΩΣΙΚΑ ΛΕΞΙΚΑ	ΑΝΑΦΕΡΟΝΤΑΙ ΣΕ ΠΑΛΙΟΤΕΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ ¹
гиады Иппокрена кентавр, центавр коцит мусагет, музагет Лета Ореада фазтон	Υάδες Ιπποκρήνη Κύπριδα Κωκυτός Μουσ(α)ηγέτης Λήθη Ορειάδα Φαέθων
1. Στα σύγχρονα λεξικά της ελληνικής γλώσσας που χρησιμοποιήθηκαν στην εργασία δεν αναφέρονται οι συγκεκριμένες λέξεις. Εντοπίστηκαν στο: Δημητράκος (1936-1950), άλλοτε αποδιδόμενες σημασιολογικά με τον χαρακτηρισμό της πρωταρχικής σημασίας (Ιπποκρήνη, Κυπρίς/δος, Μουσα (η)γέτης) και άλλοτε της δεύτερης (Κωκυτός, Λήθη, Ορειάδες, Υάδες) ή της τέταρτης (Φαέθων). Στα εισαγωγικά σχόλια του λεξικού δεν ορίζονται με σαφήνεια τα κριτήρια της αρίθμησης των σημασιών.	

ΛΕΞΕΙΣ ΜΕ ΜΥΘΟΛΟΓΙΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΣΤΑ ΡΩΣΙΚΑ ΛΕΞΙΚΑ	ΧΩΡΙΣ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΑ ΣΕ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΛΕΞΙΚΑ ²
Аонида Аонида бореи Кассиопея	Αονία Αονίδες Βορέας Κασσιοπεία
2 Και οι τέσσερις λέξεις στο λεξικό του Δημητράκου (ό.π.) υπάρχουν όχι ως κύρια αλλά ως κοινά ουσιαστικά. Στα ερμηνεύματα καταγράφονται σημασίες που δεν συνδέονται με κανέναν τρόπο με την ελληνική μυθολογία. Σε μία πρώτη προσπάθεια αιτιολόγησης διαπιστώθηκε ότι η λέξη αονία (και όχι Αονία) αποδίδει λέξη που αφορά τη ζωολογία και γένος εκ των ζωοσκωλήκων της οικογενείας των νηρηίδων (Τ. Β': 698). Η λέξη νηρηίδα ερμηνεύεται ως γένος πολυχαιτών δακτυλιοσκωλήκων (Τ. Ι': 4900). Η σύγχυση προφανώς προέκυψε από τη σημασιολογική χρήση της λέξης νηρηίδα και όχι Νηρηίδες.	

Συμπεράσματα

Στη ρωσική γλώσσα υπάρχουν αρκετές λέξεις από την ελληνική μυθολογία, οι οποίες συνιστούν ένα λεξιλογικό σύνολο πολιτισμικά φορτισμένο. Στην πλειονότητά τους αποτελούν άμεσα δάνεια. Οι περισσότερες προσαρμοστικές αλλαγές αφορούν τη σημασία τους στη δανείζουσα και στη δανειολήπτρια γλώσσα. Είναι αξιοσημείωτη η διαπίστωση ότι στη ρωσική διατηρούνται λέξεις και σημασίες που δεν υπάρχουν στα σύγχρονα λεξικά της ελληνικής γλώσσας.

Για τους ελληνόφωνους που διδάσκονται τη ρωσική ως ξένη γλώσσα αποτελεί σημαντικό διδακτικό υλικό για τη διδασκαλία του λεξιλογίου, αφού διασφαλίζει τη γνώση των λέξεων σε επίπεδο φωνολογίας, μορφολογίας και σημασιολογίας είτε στην περίπτωση του άμεσου δανεισμού είτε μέσω της διαδικασίας προσαρμογής των δάνειων λέξεων στη γλώσσα-υποδοχής, τη ρωσική (Δημάση & Χαρατσιδής 2006: 202, υποσ. 16).

Και για τους μη ελληνόφωνους, με δεδομένη τη διάδοση του συγκεκριμένου συνόλου δάνειων ελληνικών λέξεων και σε πολλές άλλες γλώσσες (Αναστασιάδη-Συμεωνίδη 1996: 95-102), το οικείο πολιτισμι-

κό φορτίο επιτρέπει την ανάπτυξη αποτελεσματικών στρατηγικών διδασκαλίας του λεξιλογίου με την ενεργοποίηση εσωτερικών προσληπτικών μηχανισμών⁷.

Συμπερασματικά, διατυπώνουμε την άποψη ότι οι λέξεις της ελληνικής μυθολογίας στη ρωσική γλώσσα υποστηρίζουν ουσιαστικά και τον διαπολιτισμικό διάλογο στο επίπεδο της μελέτης της γλωσσικής κουλτούρας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. Λεξικά

1. Ελληνικά

Λεξικό της κοινής νεοελληνικής (1998). Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών. Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη.

Δημητράκος Δ. (1936-1950): *Μέγα Λεξικόν Όλης της Ελληνικής Γλώσσας*, Αθήνα: Δ. Δημητράκος.

Μπαμπινιώτης, Γ.Δ. (2002, 2^η έκδοση). *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας με σχόλια για τη σωστή χρήση των λέξεων*. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας ΕΠΕ.

2. Ρωσικά

Mandeson, A. (2007). *Σύγχρονο ρωσοελληνικό και ελληνορωσικό λεξικό* (επιμ. Κ. Ζουμπουλάκης, Αικ-Ζ. Κασίμοβα Ζοχρά). Αθήνα: Διαγόρας.

Ожегов, С. И. 1986). *Толковый словарь русского языка, (А-Я)* (Tolkoviy slovar ruskogo yazyika). Москва.

Толковый словарь иностранных слов в русском языке (2000) (Tolkoviy slovar inostranich slov v russkom yazike). Смоленск.

Универсальный орфографический словарь русского языка (2000). (Universalniy orfografitseskiy slovar ruskogo yazyika). Москва.

7. Για τις στρατηγικές διδασκαλίας του λεξιλογίου βλ. Κοσκινάς 2010, Στρίγγα 2016.

Β. Βιβλιογραφικές αναφορές

- Alqahtani, M. (2015). The importance of vocabulary in language learning and how to be taught. *International Journal of Teaching and Education*, III(3), 21-34.
- Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Ά. (1996). Το λεξιλόγιο της νεοελληνικής και ο ευρωπαϊκός γλωσσικός πλουραλισμός. Στο: *Η ελληνική γλώσσα στη διευρυμένη Ευρωπαϊκή Ένωση: Γλωσσικός πλουραλισμός και εθνοκεντρισμός* (Πρακτικά συνεδρίου) (pp. 95-102). Αθήνα: Κέντρο Λογοτεχνικής Μετάφρασης.
- Βάμβουκας, Μ. (2001). Λεξιλόγιο: Λεξιλόγιο σε μαθητές Ελληνικών στο εξωτερικό, Εμπλουτισμός λεξιλογίου. Στο: Μ. Βάμβουκας, Μ. Δαμανάκης, Γ. Κατσιμαλή (επιμ.), *Προλεγόμενα Αναλυτικού Προγράμματος για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση στη διασπορά* (σσ. 144-154). Ρέθυμνο: Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ.
- Βάμβουκα, Ι. (2009). Διδασκαλία και αξιολόγηση του λεξιλογίου. *ΣΚΕΨΥ*, 2, 129-149.
- Виноградов, В. (1978). *История русского литературного языка. Избранные труды*. М.: Наука.
- Γεωργαντίδου, Χ. (2009). *Διδασκαλία του λεξιλογίου: Λέξεις με πολιτισμικό φορτίο. Η περίπτωση της Πιστοποίησης Επάρκειας της Ελληνομάθειας* (διπλωματική εργασία). Θεσσαλονίκη: Α.Π.Θ., Τμήμα Φιλολογίας. URL: <http://ikee.lib.auth.gr/record/122859/files/GEORGANTIDOU.pdf>
- Γκιουρτζίδη, Σ. (2004). *Τα ελληνικά δάνεια στη ρωσική γλώσσα*, πτυχιακή εργασία. Κομοτηνή: Δ.Π.Θ., Τμήμα Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών.
- Δημάση, Μ. & Χαρατσίδης, Ε. (2006). Τα ελληνικά δάνεια στη ρωσική γλώσσα, πεδίο εφαρμογής μιας διδακτικής πρότασης για τη διδασκαλία της ρωσικής σε αρχάριους Έλληνες φοιτητές. Στο: *Η Διδασκαλία των Ξένων Γλωσσών στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση*, Πρακτικά Συνεδρίου (Ηγουμενίτσα, 9-10 Ιουνίου 2005), 199-213. Ιωάννινα: ΤΕΙ Ηπείρου Τμήμα Εφαρμογών Ξένων Γλωσσών στη Διοίκηση και το Εμπόριο.

- Ευθυμίου, Α. (2013). *Η διδασκαλία του λεξιλογίου στο δημοτικό σχολείο, θεωρία και εφαρμογές*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Graves, M. (2006). *The vocabulary book, learning and instruction*. New York: Teachers College Press, Columbia University.
- Истрин, В. (2003). *Очерк древнерусской литературы До московского периода (XI-XIII вв.)*. М.: Academia.
- Καραδήμος, Δ. & Μήτσης, Ν. (2007). Η διδασκαλία του λεξιλογίου (Μία διαθεματική-διεπιστημονική προσέγγιση). Στο: Ν. Μήτσης (επιμ.), *Η διδασκαλία της γλώσσας: επισημάνεις-παρατηρήσεις-προοπτικές* (σσ. 22-44). Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
- Κοσκινάς, Ε. (2010). *Η στρατηγική χρήση λεξιλογίου γραπτού λόγου από τον αποτελεσματικό γλωσσικά μαθητή στη Β΄ Γυμνασίου. Μία περιπτωσιολογική μελέτη*. Διδακτορική Διατριβή. Κομοτηνή: Δ.Π.Θ., Τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας.
- Легенды и сказания Древней Греции и Древнего Рима* (1987). Под ред. Нейхардта А. М.: Правда.
- Λωρέντη, Ν. (1837). *Λεξικόν των Αρχαίων Μυθολογικών, Ιστορικών και Γεωγραφικών Κύριων Ονομάτων*. Εν Βιέννη της Αυστρίας: εκ της Τυπογραφίας Αντωνίου Μπένκου.
- Meshersky N.A. (1981). *Ιστορία της ρωσικής λογοτεχνικής γλώσσας*. Αγία Πετρούπολη: Κ.Π.Π.
- Μήτσης, Ν. (2009). Η λέξη στη σύγχρονη γλωσσική έρευνα και διδακτική πρακτική. Επανεκτιμώντας τον ρόλο του λεξιλογίου στον τομέα της Ελληνικής, ως δεύτερης ή ξένης γλώσσας. Στο: *Η διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας ως πρώτης/μητρικής, ως δεύτερης/ξένης*, Πρακτικά Συνεδρίου (Νυμφαίο Φλώρινας, 4-6 Σεπτεμβρίου 2009). Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας. URL: <http://linguistics.nured.uowm.gr/Nimfeo2009/praktika/files/olomelia/mitsis.pdf>
- Μήτσης, Ν. (2012). *Το λεξιλόγιο, θεωρητική προσέγγιση και διδακτικές εφαρμογές*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
- Μπακάκου Ορφανού, Αικ. (2003). *Επίπεδα Λεξιλογίου της Νέας Ελληνικής*. Στο: *Γλώσσα και Πολιτισμός*, Πρακτικά Συνεδρίου (Αθήνα 24-26 Μαΐου 2001).

- Μπαμπινιώτης, Γ. (2006). Η εναλλακτική πρόταση για τη σωτηρία των γλωσσών. Στο: *ΤΟ ΒΗΜΑ online*. Διαθέσιμο στο: <http://www.tovima.gr/> Δημοσιεύτηκε 22/1/2006.
- Παπαναστασίου, Γ. (2001). Γλωσσικός δανεισμός. Στο: Α. Φ. Χριστίδης (επιμ.). *Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός για τη γλώσσα* (σσ. 45-49). Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
- Παραδιά, Μ. & Μήτσης, Ν. (2011). *Η διδασκαλία του λεξιλογίου στην ελληνική εκπαίδευση*. Ιστορική αναδρομή και σύγχρονες εξελίξεις. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
- Παραδιά Μ., Γκλαβάς Σ., Μήτσης Ν. & Τζιμώκας Δ. (2012). Η θέση του λεξιλογίου στο μάθημα της νεοελληνικής γλώσσας γυμνασίου σήμερα: διερεύνηση διδακτικών και αξιολογικών πρακτικών. Στο: Ζ. Gavrilidou, Α. Efthymiou, Ε. Thomadaki & Ρ. Kambakis-Vougiouklis (eds), *Selected papers of the 10th ICGL* (1-4 Σεπτεμβρίου 2011) (σσ. 1068-1080). Κομοτηνή. URL: <http://www.icgl.gr/files/greek/105-1068-1080.pdf>
- Read, J. (2002). 'Vocabulary and testing'. In: N. Schmitt, M. McCarthy (eds.), *Vocabulary: Description, Acquisition and Pedagogy* (pp. 303-320). Cambridge: Cambridge University Press.
- Στρίγγα Αικ. (2016). *Η διδασκαλία του λεξιλογίου στα εγχειρίδια Νεοελληνικής Γλώσσας της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης*. Αξιολόγηση-Διακτικές προτάσεις για πολυπολιτισμικές τάξεις. Διπλωματική εργασία. Κομοτηνή: ΤΓΦΠΠΧ-ΔΠΘ.
- Συμεωνίδης, Χ. (2000). *Εισαγωγή στην ελληνική φρασεολογία*. Θεσσαλονίκη: Κώδικας.
- Συμεωνίδου-Χριστίδου, Τ. (1998). *Εισαγωγή στη Σημασιολογία*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Συμεωνίδου-Χριστίδου, Τ. (2009). Διαπολιτισμική δεξιότητα και ικανότητα πολιτισμικής διαμεσολάβησης. Από τα «βασικά» πλεονεκτήματα του Κρατικού Πιστοποιητικού Γλωσσομάθειας. Στο: Α. Τσοπάνογλου (επιμ.), *Ζητήματα πιστοποίησης της γλωσσομάθειας. Το Κρατικό Πιστοποιητικό ως σημείο αναφοράς* (σσ. 69-81). Θεσσαλονίκη: Μαλλιάρης Παιδεία.

- Sapir, E. (1985). *Selected writings in language, culture and personality* (ed. Mandelbaum D.). Berkeley: University of California Press.
- Τζιβανοπούλου, Α. (1997). Το λεξικό της Νέας Ελληνικής του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών. Στο: Χρ. Τσολάκης (επιμ.), *Η διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας* (σσ. 184-193). Θεσσαλονίκη: Κώδικας.
- Wenying, J. (2000). The relationship between culture and language. *ELT journal*, 54(4), 328-334.
- Werzbicka, A. (1997). *Understanding Cultures trough key words*. New York: Oxford University Press.
- Χριστοδούλου, Α. (2003). *Σημειωτική ανάλυση και πολιτισμός στην ξένη γλώσσα*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Успенский, Б. (2002). *История русского литературного языка (XI-XVIII вв.)*. Москва: Аспект Пресс.